

PRIKAZ
BALKANSKE
POLITIKE
SJEDINJENIH
DRŽAVA

SPECIAL
FILE

USIS

SPECIAL
WIRELESS
FILE
BILTEN
AMBASADE
SJEDINJENIH
AMERICKIH
DRŽAVA U
BEOGRADU

BELGRADE JULY 23, 1993.

No 22

Vašington -- Stiven Oksman, pomoćnik državnog sekretara za odnose sa Evropom i Kanadom, podneo je 21. jula izveštaj Komisiji KEBS-a na temu "Mogućnost širenja jugoslovenskog sukoba po Balkanu".

Sledi tekst pripremljenog izveštaja pomoćnika državnog sekretara Oksmana:

Gospodine predsedavajući, gospodine kopredsedavajući, želeo bih da vam se zahvalim što ste mi pružili mogućnost da danas pred ovom komisijom zajedno sa vama razmotrim mogućnosti širenja bosanskog sukoba, kao i uticaj tog sukoba na čitav Balkan.

Kao što znate, jedan od najvažnijih zadataka ove administracije bilo je sprečavanje izbijanja šireg balkanskog sukoba. Balkan još uvek predstavlja evropsko bure baruta. Ukoliko bi se sadašnji sukob proširio na Kosovo ili Makedoniju, ili bilo gde drugde, mogla bi da se destabilizuje čitava ova regija. Ostale zemlje, uključujući i naša dva saveznika iz NATO pakta, mogle bi da budu uvučene u borbu, što bi se negativno odrazilo na evropsku bezbednost. Konačno, širi sukob mogao bi da unazadi napore koje balkanske zemlje ulažu u izgradnju demokratskog uređenja i tržišne privrede.

U okviru ovog izlaganja, prvo ću razmotriti načine na koje bi sadašnji sukob mogao da se proširi, kao i zašto bi sukob širih razmera mogao da ugrozi američke interese. Potom ću objasniti mere koje Sjedinjene Države i međunarodna zajednica preduzimaju kako bi se sprečilo širenje sukoba. Konačno, objasniću šta činimo da bi se podstaklo jačanje demokratije i tržišne privrede u tom delu sveta.

Mogućnost širenja sukoba zasniva se na etničkoj karti Balkana. Balkanske zemlje nisu homogene; njih sačinjavaju brojne, međusobno izmešane etničke, verske i nacionalne grupe. Kao što nas srpski nacionalisti stalno podsećaju, Srbi žive u Hrvatskoj, Bosni i Makedoniji, isto kao i u Srbiji. Mađara ima i u Srbiji i u Rumuniji; Albanaca ima u Srbiji i u Makedoniji; ovakvi primeri mogli bi se i dalje navoditi.

Ovo bure baruta moglo bi da eksplodira ukoliko bi politički lideri podstakli požar nacionalizma i separatizma. Zahtev za osnivanjem Velike Srbije, na primer, zasniva se na tvrdnji da srpska manjina može da bude zaštićena samo ukoliko bi se ujedinila sa Srbijom. Mi smatramo da prava nacionalnih manjina moraju svuda da budu zaštićena i da se poštuju, a

protivimo se svim pokušajima nasilnog menjanja granica. Međutim, naša politika u tom regionu mora da uzme u obzir i snažan emocionalan uticaj tih zahteva za etničkom solidarnošću.

Dozvolite mi da vam iznesem najsvežije podatke u vezi sa događajima koji bi mogli da podstaknu sukob.

Hrvatska

Hrvatskoj ne pretilo širenje sukoba kao takvog, već intenziviranje postojećeg sukoba između hrvatske vlade i Srba koji žive u Hrvatskoj, u Krajini, pod čijom vlašću se sada nalazi skoro četvrtina te zemlje. Kao što znate, 1991. godine izbio je žestok sukob između Srba i Hrvata. Međunarodna zajednica je pokušavala da posreduje kako bi se iznašlo rešenje, ali do sada nije postigla veći uspeh, mada je to posredovanje prošle nedelje pomoglo bar privremeno stišavanju mogućeg ponovnog izbijanja krize, kada je hrvatska vlada rekonstruisala most koji povezuje Dalmaciju sa ostatkom zemlje. Predsednik Tuđman je nedavno pristao da produži mandat snagama UNPROFOR-a u Hrvatskoj za još tri meseca. Situacija, međutim, ostaje i dalje veoma napeta, a sukobi širih razmera mogli bi da izbiju u svakom trenutku.

Kosovo i Makedonija

Ono što nas u vezi sa Kosovom najviše brine jeste mogućnost da srpska vlada krene u silovitu akciju, bilo tako što bi nastavila program etničkog čišćenja, ili što bi odreagovala na provokativne akcije albanskih nacionalista na Kosovu. Sukobe bi mogle da podstaknu i grupe srpskih ekstremnih nacionalista čije se uporište nalazi u tom regionu. Izbijanje nasilja moglo bi da pokrene talas izbeglica u pravcu Makedonije, što bi destabilizovalo tu zemlju. Sukob na Kosovu mogao bi da se proširi na Makedoniju i Albaniju, ukoliko bi se borci povukli ili potražili utočište u tim zemljama, ili ukoliko bi etnički Albanci odlučili da priteknu u pomoć svojim sunarodnicima na Kosovu. Konačno, ne može se u potpunosti isključiti ni mogućnost

srpske invazije Makedonije, pod izgovorom pružanja pomoći tamošnjoj srpskoj manjini.

Situacija na Kosovu je danas ipak stabilna, mada napeta. Iako ne verujemo da je izbijanje sukoba realno, neki neočekivani incident bi još uvek mogao u svakom trenutku da izazove požar. Otkako je Srbija objavila svoju nameru da ne produži dozvolu boravka posmatračkoj misiji KEBS-a, broj potencijalno opasnih incidenata se poslednjih nedelja uvećao. Kasnije ću se vratiti na napore koje ulažemo kako bismo ubedili Srbiju da promeni tu odluku i dozvoli nastavak rada ove misije.

Sandžak i Vojvodina

Mogućnost izbijanja sukoba u Vojvodini i Sandžaku je manja nego na Kosovu ili u Hrvatskoj. Međutim, nacionalne manjine u obe regije su izložene zlostavljanju i zastrašivanju. Na primer, Muslimani koji žive u Sandžaku često su izloženi batinjama ili pucanju od strane lokalnih srpskih vlasti ili paravojnih grupa. U Vojvodini se protiv pripadnika mađarske manjine sprovodi "tiho" etničko čišćenje. S obzirom da je srpska vlada u vojvođanske sudske i policijske organe postavila Srbe, etnički Mađari u toj regiji smatraju da više nisu zakonom zaštićeni i da su izloženi pretnjama i nasilju.

Za sada, takve akcije u Vojvodini i Sandžaku nisu preduzimate u širim razmerama. Međutim, mi smo zabrinuti stoga što bi ovo što se sada dešava u obe regije moglo da predstavlja samo uvod u mnogo agresivniju kampanju etničkog čišćenja. U stvari, mnogi pripadnici nacionalnih manjina su već pobjegli iz ovih regija.

Svi ovi slučajevi potencijalno mogu da izazovu širi sukob koji bi sa svoje strane na više načina mogao negativno da se odrazi na evropsku bezbednost i američke interese:

— Izbeglice bi u slučaju većeg nasilja mogle da preplave susedne države. U

svetu se nalazi već 2,5 miliona izbeglica iz bivše Jugoslavije. Novi talas bi predstavljao ogromno opterećenje za ograničena sredstva kojima raspolažu balkanske zemlje, a mogao bi da deluje i kao faktor destabilizacije.

— Susedne države bi mogle da budu uvučene u pružanje direktne ili indirektno pomoći svojoj sabraču, ili da dođu u iskušenje da iskoriste sukob za ispoljavanje svojih teritorijalnih pretenzija. Širi sukob u toj regiji, u kojoj se nalaze i dve savezničke zemlje članice NATO pakta, bio bi izuzetno opasan za evropsku bezbednost.

— Širenje sukoba moglo bi da zada smrtni udarac drugim balkanskim zemljama koje trenutno pokušavaju da se transformišu u multietničke demokratske države, što samo po sebi nije lako. Na ovaj problem ću se još jednom osvrnuti.

— Ukoliko ne budemo bili u stanju da sprečimo širenje sukoba, potencijalni agresori, ekstremni nacionalisti, kao i ljudi opterećeni predrasudama, bili bi ohrabreni da izazovu nasilje u drugim delovima sveta, dok bi kredibilitet Sjedinjenih Država i međunarodne zajednice mogao da bude ozbiljno narušen.

Imajući u vidu sve ove pretnje, Sjedinjene Države su unilateralno, ili preko međunarodnih organizacija kao što su Ujedinjene nacije ili KEBS, delovale na nekoliko frontova kako bi se sprečilo širenje sukoba.

Kosovo

— Mi smo od srpskih vlasti zahtevali da prestanu sa represijom albanske manjine, da izbegavaju primenu sile i da obнове autonomiju te oblasti. Mi smo se takođe susreli sa liderom kosovskih Albanaca doktorom Ibrahimom Rugovom da bismo mu potvrdili naš javno iznesen stav o neprihvatljivosti ideje o potpuno nezavisnom Kosovu.

— Mi Kosovu pružamo humanitarnu pomoć u hrani i drugim neophodnim artiklima vrednu pet miliona dolara.

— Miloševića smo upozorili da smo spremni da odreagujemo u slučaju da Srbi izazovu sukob na Kosovu.

— Mi smo podstakli i podržavali stalnu posmatračku misiju KEBS-a u Srbiji i Crnoj Gori u kojoj smo i sami učestvovali. Kao što znate, Zajednički plan akcije je zahtevao i povećanje broja posmatrača. Međutim, srpska vlada je nedavno objavila da će povući dozvolu za boravak te misije.

Međunarodna zajednica je ubedena da posmatračka misija KEBS-a treba da nastavi rad, kao i da broj posmatrača treba da bude povećan. Prisustvo ovih posmatrača je značajno smanjilo broj slučajeva kršenja ljudskih prava, posebno brutalnost i zlostavljanje od strane policije. Brzom i nepristrasnom proverom pritužbi, posmatrači uspevaju da smanje napetost i spreče izbijanje požara. Posmatrači takođe obezbeđuju međunarodnoj zajednici podatke s lica mesta u vezi sa tačnim ili netačnim izveštajima o navodnim zlostavljanjima.

Verovatno vam je poznato da je državni sekretar Kristofer poslao poruku Miloševiću u kojoj je zahtevao produžetak mandata misije i prihvatanje značajnog povećanja broja posmatrača. Državni sekretar je Miloševiću rekao da smo mi veoma zabrinuti zbog njegovog odbijanja produžetka mandata posmatračkoj misiji. Slične demarše uputile su i druge zemlje, uključujući Rusiju u članice Evropske zajednice. Predstavnici KEBS-a su se susreli sa predstavnicima Srbije i Crne Gore i tom prilikom insistirali na produžetku mandata posmatračkoj misiji. S obzirom da Miloševićevi postupci nedvosmisleno povećavaju rizik od izbijanja šireg sukoba u regionu, mi ćemo, zajedno sa KEBS-om, ovaj problem izneti pred Savet bezbednosti Ujedinjenih nacija. Mi ćemo i dalje vršiti pritisak na Miloševića da odobri produžetak mandata posmatračke misije, što bi predstavljalo značajan doprinos popuštanju zategnutosti u toj regiji.

Posmatračke misije KEBS-a deluju i u Vojvodini i u Sandžaku. Kada im mandat

bude istekao posmatrači će morati da napuste i ove dve regije. Mi stoga Miloševića ubedujemo da i njima produži dozvolu za obavljanje posmatračke misije.

Dozvolite mi da se sada ponovo vratim na Makedoniju. Meni je pre nekoliko nedelja ukazano poverenje da objasnim Kongresu predsednikovu odluku o uključivanju američkih vojnika u kontingent Ujedinjenih nacija stacioniran u toj zemlji. Ti vojnici se sada tamo nalaze. Oko 330 Amerikanaca priključilo se snagama UNPROFOR-a koje su već bile raspoređene u Makedoniji, a u čijem sastavu se nalazi 700 vojnika iz nordijskih zemalja.

Posle mesec dana obuke, naši vojnici će u određenim razmacima smenjivati ostale vojnike koji patroliraju na granici između Kosova i Makedonije, kako bi kontrolisali akcije koje bi mogle da izazovu destabilizaciju, kao i poštovanje sankcija Ujedinjenih nacija. Na osnovu sadašnjeg stanja stvari, mi smatramo da naše trupe nisu izložene bilo kakvoj neposrednoj opasnosti. S druge strane, njihovo prisustvo bi moglo da posluži kao sredstvo odvratanja od eventualnog širenja sukoba.

Pored toga, KEBS je septembra 1992. godine u Skoplju uspostavio dugoročnu posmatračku misiju čiji zadatak predstavlja popuštanje napetosti i praćenje situacije na terenu. Od samog početka, šef te posmatračke misije je predstavnik Sjedinjenih Država.

U Hrvatskoj se od sredine 1992. godine nalazi 13.000 pripadnika mirovnih snaga Ujedinjenih nacija. Uz pristanak hrvatske vlade, mandat snagama UNPROFOR-a je nedavno produžen na još tri meseca. Iako te snage nisu uspele da u potpunosti zaustave borbe, niti da na miran način potpomognu ponovnom uspostavljanju hrvatske vlasti na teritorijama pod srpskom kontrolom, one su uspele da ograniče sukobe. Uprkos tome, oružani sukobi i artiljerijski napadi se s vremena na vreme obnavljaju, tako da je situacija i dalje veoma nestabilna.

Konačno, mi podstičemo sukobljene strane da se uključe u pregovarački proces radi iznalaženja mirnog rešenja. Takvo rešenje bi predstavljalo najbolji način za okončanje sukoba i sprečavanje njegovog širenja.

Međutim, kao što ste čuli prilikom najave ovog izlaganja, jugoslovenski sukob je već "izzavao ozbiljne ekonomske, političke i socijalne posledice u drugim balkanskim zemljama". Novonastale demokratske države na Balkanu posmatraju krvavi sukob u Bosni — zemlji koja je pokušala da uspostavi multietničko, demokratsko uređenje zasnovano na zapadnim principima — u vreme kada same pokušavaju da ostvare težak zadatak kakav predstavlja upravo uspostavljanje multietničke, demokratske države koja prihvata zapadne ideje. Bosanski sukob podstiče reakciju i netoleranciju u čitavoj toj regiji, a izbijanje šireg sukoba bi u najosetljivijem trenutku moglo da ugrozi novonastale demokratije na Balkanu.

Što se tiče ekonomskih posledica ovog sukoba, demokratske zemlje koje se graniče sa Srbijom, zaslužuju da im se oda veliko priznanje zbog efikasnosti sankcija Ujedinjenih nacija izrečenih Srbiji i Crnoj Gori. Međutim, poštovanje tih sankcija njih veoma skupo košta — a tu cenu njihove i onako slabo razvijene privrede koje su četiri decenije komunizma osakatile, ne mogu lako da podnesu. Sankcije su ih isključile sa njihovih tradicionalnih izvoznih tržišta i u različitom stepenu izolovale kako međusobno, tako i u odnosu na zapadnoevropska tržišta na koja pokušavaju da se probiju. Pored toga, ogromni profiti koji se nude prekršiocima sankcija, predstavljaju dodatno opterećenje institucijama zaduženim za primenu zakona.

Preko posmatrača koji pod okriljem KEBS-a i Evropske zajednice kontrolišu poštovanje sankcija, mi pružamo podršku akcijama koje preduzimaju susedne zemlje. Zajedno sa lokalnim carinskim organima deluje i 187 carinskih službenika iz 26 zemalja koji nadgledaju poštovanje sankcija, ali i pružaju savetodavnu i struč-

nu pomoć i pomažu u obuci. Među tim posmatračima nalazi se i 27 Amerikanaca. Prisustvo ovih posmatračkih misija omogućava kontrolu sankcija i njihovu efikasniju primenu, pored toga što obaveštava međunarodnu zajednicu u vezi sa svim teškoćama. Na osnovu izveštaja ovih posmatrača, Savet bezbednosti Ujedinjenih nacija preduzeo je dodatne mere za pooštavanje primene embarga.

Jugoslovenski sukob je pored sankcija imao i druge negativne posledice na privredu u tom regionu. Ratni požar u susedstvu odvraća potencijalne strane investitore od ulaganja u novonastale demokratske zemlje na Balkanu kojima je za razvoj tržišne privrede u začetku neophodan priliv inostranog kapitala. Pored toga, pretmaja nacionalnoj bezbednosti može da ih navede na povećanje vojnih budžeta, mada dodatna sredstva nipošto ne bi smela da se oduzimaju od već oslabljene administracije i socijalne zaštite.

Međutim, budućnost tih novonastalih demokratskih zemalja na Balkanu nije u potpunosti sumorna. Uprkos situaciji koja bi mogla da skrši duh manje snalažljivim narodima, Albanija, Bugarska, Makedonija i Slovenija su pokazale nepokolebljivost u pogledu sprovođenja programa ekonomskih reformi i rekonstrukcije koji već daju rezultate. To je jedna od balkanskih karakteristika koje Amerikanci nisu svesni. Ja smatram da je upravo to najbitnije za dugoročni uspeh američke politike u tom regionu.

Novonastale demokratske države na Balkanu mogu da nas podsete na veći broj značajnih pouka. One pokazuju da demokratske institucije predstavljaju najbolje sredstvo za političko rešavanje etničkih, verskih i drugih sukoba. One pokazuju da demokratske vrednosti i institucije mogu da se učvrste i razvijaju i na mestima na kojima se to na osnovu istorijskog iskustva ne bi očekivalo. One pružaju dokaz da demokratski razvoj može da podstakne regionalnu saradnju čak i među zemljama koje su nekada bile neprijatelji. Ove pouke se mogu iskoristiti svuda u svetu.

Osnova naše politike prema Balkanu stoga mora da bude podrška koju ćemo pružati razvoju demokratskih institucija, tržišne privrede i otvorenog društva, kao i konačno uključivanje ovih zemalja u evropski bezbednosni sistem. Razvoj demokratije ćemo u neposrednoj budućnosti podsticati na sledeći način:

— I dalje ćemo se unilateralno ili preko KEBS-a uključivati u dijalog čiji je cilj podsticanje uspešno započetih demokratskih i tržišnih reformi;

— Zalagaćemo se za veći obim američke i evropske trgovinske razmene i investicija u balkanske zemlje. Administracija je predložila da se Rumuniji odobri status najpovoljašenije nacije, što je za privredu te zemlje veoma važno;

— Podstićaćemo ekonomsko povezivanje kako između balkanskih demokratskih zemalja, tako i između njih i Zapada;

— Preko programa razmene u oblasti kulture i prosvete, u saradnji sa nevladinim grupama koje pripadaju privredi ili privatnim dobrotvornim organizacijama, nameravamo da mobilishemo javnost i skupimo sredstva, kako bi se između Amerike i Balkana uspostavila čvrsta međusobna veza;

— Konačno, mi ćemo za ostvarenje naših ciljeva u ovom regionu i dalje koristiti programe pomoći. Osnovu za pružanje pomoći demokratskim zemljama na Balkanu predstavlja Zakon o podršci istočnoevropskim demokratskim zemljama (SEED). Otkako je Kongres 1989. godine usvojio ovaj Zakon, mi smo Albaniji, Rumuniji, Bugarskoj i nekim zemljama nastalim iz bivše Jugoslavije, obezbedili pomoć u iznosu od preko 150 miliona dolara za uspostavljanje demokratskih institucija, prelazak na tržišnu privredu i poboljšanje kvaliteta života. Na primer, samo na osnovu programa za razvoj demokratije koje SEED predviđa, omogućili smo objavljivanje udžbenika očišćenih od ideologije, opremu i obuku nezavisnim medijima, podršku sindikatima i političkim stran-

kama, kao i stručnu pomoć parlamentarnim institucijama. Mi moramo da nastavimo sa programima u okviru SEED-a, kako bismo u narednim godinama pomogli tim zemljama. Mi takođe moramo da podstičemo svoje evropske saveznike da i sami obezbede sredstva i otvaraju tržišta u tom regionu.

Ovakva politika bi u velikoj meri mogla da pomogne postizanje cilja kakav predstavlja uspostavljanje dugoročne stabilnosti na Balkanu. Prosperitet i demokratija predstavljaju najbolji lek protiv virusa rata. želim da podvučem čvrstu rešenost ove administracije da ne dopusti da Balkan sutra izgleda onako kako danas izgleda Bosna. Budućnost neće diktirati topovi ekstremnih nacionalista i agresora. Nju već danas stvaraju pojedinci i grupe koji se odlučno i strpljivo zalažu za demokraciju, otvorena tržišta i etničku toleranciju. Mi se nadamo da ćemo u saradnji sa međunarodnom zajednicom obuzdati ovaj sukob kako bismo tim umerenim snagama omogućili da odnesu pobedu u čitavom regionu.

Hvala vam. Biće mi zadovoljstvo da odgovorim na svako postavljeno pitanje.